

Педагогічні науки

УДК 94(477):378:004.056

Білоус Ліна Василівна

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри суспільних наук,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Bilous Lina

Candidate of Political Science, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Social Sciences,

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

ORCID: 0000-0002-1580-8745

**НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ДЕРЖАВНОСТІ» У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ
ЗДОБУВАЧІВ НАФТОГАЗОВОЇ ОСВІТИ
«HISTORY OF UKRAINIAN STATEHOOD» AS A DISCIPLINE IN
ENSURING THE INFORMATION SECURITY OF OIL AND GAS
EDUCATION STUDENTS**

***Анотація.** З'ясовано, що в нормативно-правових документах України (Конституція, Стратегія інформаційної безпеки) забезпечення інформаційної безпеки є однією з найважливіших функцій держави. Зазначено, що ця функція набула особливої актуальності в період сучасної повномасштабної агресії Росії проти України. Наголошено, що свій внесок у захист нашого суспільства від різномірної російської дезінформації мають робити соціально-гуманітарні науки і дисципліни, зокрема, «Історія української державності» – обов'язкова навчальна дисципліна для здобувачів вищої освіти в ІФНТУНГ. Розкрито її важливість у*

забезпеченні інформаційної безпеки студентів нафтогазового університету.

Ключові слова: навчальна дисципліна «Історія української державності», інформаційна безпека, здобувачі нафтогазової освіти.

Summary. Introduction. It has been established that ensuring information security is one of the most critical functions of the state according to Ukraine's regulatory legal acts (The Constitution, The Information Security Strategy). It is noted that this function has gained particular relevance during the period of Russia's ongoing full-scale aggression against Ukraine. It is emphasized that social sciences and humanities, particularly «History of Ukrainian Statehood» — a mandatory academic discipline for students at Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (IFNTUNG), — must contribute to the protection of our society against diverse Russian disinformation. The above-mentioned discipline's importance in ensuring the information security of gas and oil university students is disclosed.

Key words: academic discipline «History of Ukrainian Statehood», information security, oil and gas education students.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших функцій держави є забезпечення інформаційної безпеки як складової частини національної безпеки України, стану захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації тощо [6, ст. 17, ст. 34; 7]. Особливої актуальності ця функція набуває зараз, в умовах повномасштабної російської агресії проти України, яка супроводжується потужним

негативним інформаційним впливом на українське суспільство з метою провокування проявів екстремізму, панічних настроїв у суспільстві тощо, а в кінцевому рахунку – ліквідації української державності та знищення української ідентичності.

Допомогти державі захистити українське суспільство від деструктивного впливу різного роду дезінформації та інформації маніпулятивної, підвищити рівень його інформаційної грамотності та культури, забезпечити інформаційну безпеку мають, зокрема, соціально-гуманітарні науки та навчальні дисципліни через доступ громадян/здобувачів освіти до об'єктивної та достовірної інформації. Серед таких дисциплін – «Історія української державності», яка метою викладання та вивчення здобувачами вищої освіти в ІФНТУНГ ставить формування у них цілісного та системного бачення визначальних закономірностей та тенденцій розвитку української державності. Зазначена мета передбачає реалізацію таких основних завдань, як: засвоєння наукової періодизації історії України, характерних рис та особливостей, визначальних подій та явищ періодів вітчизняного історичного поступу; формування системних знань про історію творення української державності, усвідомлення останньої як самобутнього й унікального соціально-історичного явища в генезі світового співтовариства; розуміння основних закономірностей та особливостей розвитку державно-політичних, соціально-економічних та духовно-культурних процесів в історії творення української державності; опанування базових історичних, політологічних, економічних, релігієзнавчих та культурологічних понять і категорій; вироблення здобувачами навичок самостійного мислення та вміння давати власну обґрунтовану оцінку зазначеним вище взаємопов'язаним процесам творення української державності як в минулому, так і в сучасності.

Не менш важливу роль у цьому процесі, сподіваємось, відіграють і напрацювання викладачів кафедри суспільних наук ІФНТУНГ в рамках затвердженої теми держбюджетної науково-дослідної роботи «Людський потенціал: соціально-гуманітарні виміри національної безпеки».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Напрацювання вітчизняних науковців з проблем інформаційної безпеки України є досить вагомими як до початку повномасштабної війни Росії проти нашої держави (дослідження І. Ільницької, Н. Авер'янової та Т. Воропаєвої, Ю. Лісовської, І. Боднара, О. Гуровського, І. Валюшко, Е. Домбровської та О. Левченко, О. Панченко та Л. Панченко, В. Ліпкана, Д. Максименка та В. Желіховського, ін.), так і в період воєнного стану (роботи М. Шевчука, Я. Лелет, Л. Смотрич та Л. Браїлко, І. Залєвської та Г. Удренас, А. Ключка, Л. Мазуренко, ін.). Огляд та визначення ключових аспектів останніх свого часу було здійснено автором публікації [1].

Метою статті є спроба висвітлення важливості об'єктивного та достовірного змісту навчальної дисципліни «Історія української державності» у забезпеченні інформаційної безпеки здобувачів нафтогазової освіти.

Виклад основного матеріалу. З розпадом СРСР і утворенням незалежних держав, зокрема української, перед національною історіографією постало актуальне питання вивчення формування української державності. За часів існування СРСР це просто було неможливо, адже радянська історіографія заперечувала самобутнє існування українського народу і його державності, розглядаючи їх як невід'ємну частину Росії. І тільки з проголошенням незалежності України перед українцями постала проблема етнополітичної самоідентифікації.

Попри надзвичайну популярність у сучасній українській науці та публіцистиці питання державності цей термін вживається як суто літературна метафора, без означення чіткого змісту. Відповідно, така

ситуація сприяє виникненню безлічі спекуляцій довкола поняття державності. У кращому разі державність пов'язують із категорією «держава», вживаючи ці слова як синоніми.

На нашу думку, зміст державності є значно ширшим порівняно з поняттям «держава». Державність є своєрідним фундаментом, корінням держави. Це устрій усього матеріального і духовного буття народу, комплекс тих інститутів економіки, політики, культури, які діють на території, населеній національним колективом, які зв'язують його в компактну цілість та забезпечують його розвиток у сучасному і майбутньому. А держава, як елемент політичної системи суспільства, сукупність організацій та установ, своєю чергою, є однією із складових, своєрідним вінцем державності.

Дисципліна «Історія української державності» відображає результати досліджень інтегрованої сукупності наук про минуле і сучасне українського народу: історичні, географічні, державно- та геополітичні, військові/воєнні, соціально-економічні, релігійно-церковні та культурні особливості його поступу в контексті цивілізаційних та глобалізаційних процесів.

Предмет має внутрішню структуру, основними елементами якої є два змістові модулі та десять тем. Перший змістовий модуль «Періоди історії українського державотворення» відображає процес формування території та окреслення кордонів української держави, історію державних символів – українського прапору, герба та гімну; відтворює історію України в її державних формах князівства (Київська, Галицько-Волинська Русь) та королівства (Галицько-Волинська держава з 1253 р.), Запорозької Січі та Гетьманщини, УНР доби Центральної Ради та Директорії, гетьманату П. Скоропадського «Українська Держава», ЗУНР, Карпатської України, УРСР та сучасної України.

У змістовому модулі «Політичні, соціально-економічні та духовно-культурні процеси в історії творення української державності» аналізуються виборчі, партійні, конституційні, зовнішньополітичні, воєнні, економічні, культурні, релігійно-церковні процеси, які були в минулому та є і нині важливими складовими єдиного цільного процесу українського державотворення.

Зупинимося на деяких найважливіших, на нашу думку, аспектах окремих лекційних тем щодо інформаційної захищеності студентів ІФНТУНГ. Так, при розкритті теми «Від краю до держави: назва, символіка, територія, кордони України» [2, с. 6–63] необхідно наголосити на тому, що офіційна легітимація назви «Україна» відбулася в добу Української революції 1917–1921 рр., коли постала УНР, проголошена III Універсалом Центральної Ради (07.11.1917). А першою міжнародною угодою, що визнавала українську державу та її кордони, був Брестський мирний договір (27.01.1918). Важливо вказати, що суверенітет України XX ст. засновувався на принципі національного самовизначення, а не історичної державності (хоча вона й була в попередні століття). Тому для її територіального суверенітету не має значення, якій імперії/державі які території із сучасних українських земель належали раніше чи пізніше. Назви «Україна», «українські землі» поширилися на усі території, де українці становили більшість населення на зламі XIX–XX ст.

В питанні щодо формування українських національно-державних символів необхідно акцентувати на тому, що основою для них стала історична традиція, яка спиралася на знакову систему Давньої Русі та територіальну геральдику українських земель, а також сучасна інтерпретація цих атрибутів. Остаточне ж їх (герба-тризуба, блакитно-жовтого прапора) формування припадає на 1917–1921 рр. як ідентифікаційних атрибутів національно-визвольного руху. Всеукраїнського визнання набув і гімн «Ще не вмерла Україна» (слова

П. Чубинського, музика М. Вербицького), який вперше було виконано 10 березня 1865 р. у м. Перемишль.

Важливо підкреслити, що після поразки революції 1917–1921 рр. українські національні символи протягом наступних 70 років не могли нормально функціонувати та розвиватися в умовах польського окупаційного режиму на західній Україні та радянської тоталітарної системи на решті України, були фактично заборонені. Однак вони зберігали своє функціональне значення та популярність і відіграли важливу роль у відновленні української держави.

Не менш важливо наголосити на тому, що особливістю розвитку геральдики і прапорництва в радянській Україні було те, що функцію територіально-державних гербів і прапорів виконували не традиційні історичні чи національні символи, а політичні атрибути під контролем комуністичних партійних органів фактично до серпня 1991 р.

Особливо потрібно акцентувати, що нині державна атрибутика (закріплена ст. 20 Конституції України 1996 р.) є незламним символом нашої незалежності у боротьбі з російським агресором [6].

В забезпеченні інформаційної безпеки студентів нафтогазового університету вагому роль відіграє також подання їм достовірної інформації про формування території та окреслення кордонів української держави з Польщею, Білоруссю, Угорщиною, Словаччиною, Румунією, Молдовою та Росією. Певні проблеми в цьому питанні, як показала історія, були з кожною державою, але з останньою нами вказаною дійшло до розпочатої нею в 2022 р. широкомасштабної війни проти України, спрямованої навіть не на загарбання території та зміни кордонів нашої країни, а на знищення української нації.

При розкритті змісту лекції «УРСР в період радянської командно-адміністративної системи (1920-ті–1980-ті рр.). Відродження та утвердження української держави» [2, с. 128–159] особлива увага щодо

забезпечення інформаційної безпеки здобувачів освіти в ІФНТУНГ має бути зосереджена на правдивому висвітленні суті Декларації про державний суверенітет України (1990), Акту про незалежність України (1991) та трьох українських революцій кінця XX – початку XXI ст. Перша проголошувала основні ознаки суверенної держави, але не мала сили закону і реалізовувалась дуже повільно. Акт про незалежність України, затверджений конституційною більшістю депутатів (346), виступив торжеством історичної справедливості, наслідком тисячолітньої боротьби за власну державу. Україна ставала незалежною, демократичною державою. Її територія оголошувалась неподільною і недоторканною. Чинними визнавались лише власні Конституція, закони та постанови уряду. А три українські революції – Революція на граніті (02–17 жовтня 1990 р.), Помаранчева революція (22 листопада – 26 грудня 2004 р.) та Революція гідності (21 листопада 2013 р. – 22 лютого 2014 р.) показали, що чинником, який сприяв відродженню та утвердженню української держави, послідовно відстоював її курс на демократизацію, європейську та євроатлантичну інтеграцію, було українське громадянське суспільство, яке не формувалося в Україні в кабінетах експертів, аналітиків чи політтехнологів, а на вулицях цих революцій.

Інформаційна захищеність студентів нафтогазового університету при висвітленні теми «Політичні процеси державотворення в Україні кінця XX – початку XXI ст.» [2, с. 159–205] передбачає подання об’єктивної інформації про парламентські вибори в період 1990–2019 рр. в Україні через аналіз особливостей виборчої системи, розклад політичних сил, вплив на загальну ситуацію в країні; про здобутки та прорахунки діяльності президентів України (від Л. Кравчука до чинного В. Зеленського). А при з’ясуванні питання щодо процесів формування та розвитку багатопартійності особливо важливо вказати на ті положення Закону про політичні партії в Україні (2001), які забороняють утворення та

діяльність останніх, якщо їх програмні цілі або дії спрямовані, зокрема, на пропаганду російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії РФ як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського режиму в Україну, пропаганду російської імперської політики тощо [5]. Також зазначити, що станом на червень 2023 р. офіційно забороненими в Україні є 18 політичних партій, зокрема, Партія Шарія, ОПЗЖ, Блок Володимира Сальдо, КПУ, СПУ, ПР, Союз лівих сил, ПСПУ, партія «Наші», інші.

Позитивний інформаційний вплив на здобувачів вищої освіти в ІФНТУНГ при розкритті питання періодизації та особливостей конституційного процесу в Україні чинить, як показала практика навчального процесу, інформація про внесення в Конституцію нашої держави положення про незворотність її стратегічного курсу на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору і про зняття недоторканності з народних депутатів [6].

Зазначена тема лекції включає також необхідність інформування студентів щодо еволюції пріоритетів зовнішньополітичного курсу української держави, акцентування на положенні Закону «Про національну безпеку України» (2018) щодо віднесення членства нашої держави в ЄС та НАТО до фундаментальних національних інтересів [4], а також констатації факту про отримання Україною 23 червня 2022 р. статусу кандидата у члени ЄС.

Важлива роль у забезпеченні інформаційної безпеки здобувачів нафтогазової освіти належить темі «Україна в геополітичному просторі Європи та світу XXI ст.» [2, с. 205–269], яка головним чином спрямована на аналіз взаємодії нашої держави як з міжнародними міжурядовими організаціями глобального масштабу (ООН, ЮНЕСКО, МАГАТЕ, ВООЗ, СОТ, МВФ, ФАО, ін.), так із організаціями регіонального рівня (Рада

Європи, ОБСЄ, ОЧЕС, ГУАМ, ін.) особливо наразі – в умовах повномасштабної російсько-української війни. Зважаючи на стратегічну мету України – повноправне членство в ЄС та НАТО, викладачі дисципліни «Історія української державності» найбільше уваги приділяють поінформованості студентів щодо співпраці нашої країни з цими структурами і в ретроспективі, і сьогодні – в умовах агресії РФ проти України, наголошуючи на безпрецедентній військовій, фінансовій, гуманітарній тощо допомозі як з боку ЄС, так і – країн-членів Північноатлантичного блоку.

Актуальною та значущою в забезпеченні доступу студентів ІФНТУНГ до об'єктивної та достовірної навчальної інформації є лекція «Воєнна історія: від давнини до російсько-української війни ХХІ ст.» [2, с. 269–347], зміст якої розкриває сутність військової/воєнної справи нашої держави, починаючи з княжої доби (Х–ХІІІ ст.), через литовсько-польську добу (ХІV–ХV ст.) та добу козаччини (ХІV ст.–1775), періоди української революції 1917–1921 рр. та Другої світової війни і завершуючи її аналізом в умовах сучасної російсько-української війни. Інформаційна безпека студентів нафтогазового університету передбачає, зокрема, доведення до них правдивої інформації про концепцію «руського мира» – ідеології, яка обґрунтовує право Росії втручатися у справи будь-яких країн, де проживають російськомовні або «православні» громадяни. Ця доктрина стала ідеологічним обґрунтуванням анексії Криму і війни на Донбасі, повномасштабного вторгнення в лютому 2022 р. Вона базується на запереченні існування українського народу як окремого, на твердження, що «українці і росіяни – один народ». Таке трактування повністю суперечить реаліям, історичним фактам та міжнародному праву.

Героїчна оборона Донецького аеропорту кіборгами (травень 2014 – січень 2015); Іловайська операція (серпень 2014); оборона Києва (лютий – квітень 2022); битва за Маріуполь (лютий – травень 2022); звільнення

Херсону (11.11.2022); оборона Бахмута (серпень 2022 – травень 2023); операція «Павутина» (01.06.2025) – це далеко не повний перелік мужнього протистояння наших військових російському агресорові, інформацію про яке ми маємо доводити до відома студентів, щоб убезпечити їх від російської дезінформації.

Певний внесок у забезпечення інформаційної безпеки студентів нашого університету робить і лекція «Особливості економічної політики, проблеми радикальних економічних реформ в Україні XXI ст.»

[2, с. 347–366], в якій аналізується процес творення і функціонування національної економіки з 1991 р. через висвітлення ключових напрямків діяльності українських урядів. Акцентується на періоді з грудня 2014 р., коли в країні встигло змінитися п'ять кабінетів міністрів (другий уряд А. Яценюка (2014–2016), уряд В. Гройсмана (2016–2019), уряд О. Гончарука (2019–2020), уряд Д. Шмигала (2020–2025) та чинний уряд Ю. Свириденко (з липня 2025 р.)), діяльність яких припала на найдраматичніші часи у новітній історії України: найглибший економічний спад у XXI ст. і більше ніж трикратна девальвація національної валюти; окупація Криму, спочатку сепаратистська «пожежа» на Півдні та Сході, війна на Донбасі, а з лютого 2022 р. – і широкомасштабна агресія з боку РФ. При цьому теоретичні економічні положення доповнюємо за можливості реальними цифровими даними з метою якнайповнішого забезпечення студентів відповідною інформацією.

Чи не найважливішою темою навчальної дисципліни у забезпеченні інформаційної безпеки здобувачів нафтогазової освіти виступають, на нашу думку, «Культурні процеси українського державотворення»

[2, с. 366–415]. Адже, і на цьому потрібно наголошувати, саме на культуру покладається вирішення таких проблем, як інтеграція суспільства, його гуманізація і демократизація, всебічний розвиток особистості, національне самовідтворення та самоутвердження, подолання комплексу

меншовартості, створення сильної культурної традиції, яка гарантувала б незворотність процесу державотворення. Ми, українці, особливо гостро це відчули нині, коли зіткнулись із «безпрецедентними викликами, глибокими соціальними та економічними змінами, спричиненими збройною агресією Російської Федерації проти України. Наслідки руйнувань, втрати людського капіталу, вимушена міграція та загроза культурній спадкоємності створюють серйозні ризики для майбутнього нації. У зазначених умовах культура стає ключовим інструментом збереження української національної ідентичності, зміцнення соціальної згуртованості, відновлення суспільної довіри та посилення державної безпеки» [8].

Саме тому зазначена тема лекції покликана забезпечити інформаційну захищеність та стійкість студентів через їх поінформованість про умови та проблеми розвитку, галузі та основні досягнення української культури від княжих часів до сьогодення, доведення до них розуміння того, що культуру не потрібно зводити до виключно мистецької, дозвілєвої чи розважальної галузі, а сприймати її як необхідну складову та стратегічний ресурс національної безпеки.

Навчальна дисципліна «Історія української державності» впливає на забезпечення інформаційної безпеки здобувачів освіти в ІФНТУНГ також донесенням до них об'єктивної та правдивої інформації про розвиток релігійно-церковних процесів в Україні та їх взаємодію з українським державотворенням від давнини до сучасності, що презентує лекція «Релігійно-церковні чинники у творенні української державності» [2, с. 415–486]. Найбільший інтерес у студентів викликає аналіз релігійного життя та конфесійно-державних відносин з 1991 р., зокрема: роль релігійних організацій у формуванні українського громадянського суспільства під час Помаранчевої революції та Революції гідності; ставлення релігійних організацій різних конфесій до російської агресії

проти України; процес конституювання помісної Православної церкви України (ПЦУ) та отримання Томосу про автокефалію від Вселенського престолу (06.01.2019), що дало змогу Україні набути статусу повноправного суб'єкта Вселенського православ'я та остаточно визволити українське православ'я від впливу московської патріархії й російської імперської держави як завершення процесу деколонізації, зміцнення національної безпеки.

Надзвичайно важливу роль у захищеності студентів від російських дезінформаційних впливів має достовірна інформація про те, що 20 серпня 2024 р. Верховною Радою України було прийнято Закон «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій», відповідно до якого РПЦ в Україні, що є невід'ємною частиною московського авторитарного режиму та цілковито контролюється Путіним і його спецслужбами, оголошена поза законом, а пов'язані з нею релігійні організації мають дев'ять місяців, щоб розірвати будь-які зв'язки з московським центром. При цьому варто наголосити, що закон спрямований не на заборону усіх церков, а на недопущення підпорядкування українських релігійних організацій центрам в державі-агресорі [3].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Здійснений огляд змістового наповнення навчальної дисципліни «Історія української державності» в ІФНТУНГ показав важливу роль останньої в забезпеченні інформаційної безпеки здобувачів нафтогазової освіти через подання їм об'єктивної та достовірної інформації про ті чи інші процеси історії українського державотворення.

Подальші дослідження можуть бути пов'язані із з'ясуванням забезпечення інформаційної захищеності студентів нафтогазового університету як завдяки появі нових аспектів існуючої тематики дисципліни, так і через розширення самої тематичної бази.

Література

1. Білоус Л. В. Інформаційна безпека України в умовах воєнного стану: історіографія проблеми. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. К.: Видавничий дім «Інтернаука». 2025. Вип. 1(168). С. 55–63. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2025-1-10614>
2. Білоус Л. В., Педич В. П. Історія української державності: конспект лекцій. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2025. 488 с. URL: https://search.library.nung.edu.ua/DocDescription?doc_id=480206 (дата звернення: 19.12.2025).
3. Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3894-20#Text> (дата звернення: 19.12.2025).
4. Про національну безпеку України: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/law/show/2469-19> (дата звернення: 19.12.2025).
5. Про політичні партії в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14> (дата звернення: 19.12.2025).
6. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.12.2025).
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 19.12.2025).
8. Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-%D1%80#Text> (дата звернення: 19.12.2025).

References

1. About the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated October 15, 2021 «On the Information Security Strategy»: the decree of the President of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> [in Ukrainian].
2. Bilous L. V. Information security of Ukraine under the martial law: Historiography of the problem. *International Scientific Journal «Internauka»*. Kyiv: «Internauka» publishing house, 2025. Issue 1(168), pp. 55–63. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2025-1-10614> [in Ukrainian].
3. Bilous L. V., Pedych V. P. History of Ukrainian Statehood: lecture notes. Ivano-Frankivsk: IFNTUNG, 2025. 488 pp. URL: https://search.library.nung.edu.ua/DocDescription?doc_id=480206 [in Ukrainian].
4. The Constitution of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
5. The Law of Ukraine on political parties in Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14> [in Ukrainian].
6. The Law of Ukraine on the national security of Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/law/show/2469-19> [in Ukrainian].
7. The Law of Ukraine on the protection of the constitutional order in the sphere of religious organizations' activities. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3894-20#Text> [in Ukrainian].
8. About the approval of the Strategy for the development of culture in Ukraine for the period until 2030 and the approval of the operational plan of measures for its implementation in 2025–2027. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-%D1%80#Text> [in Ukrainian].